

Lekce 20

Závěrečná látka

20.1 Podmínky

Podmínkové věty, s nimiž se setkáváme už od lekce 5, lze roztrždit do několika různých skupin, každou skupinu pak lze rozdělit na další pod-skupiny s vždy přesnějšími definicemi toho, co se sděluje. Pro naše potřeby však není nutné znát všechna tato dělení. Stojí však za to, říct si něco víc o těchto větách.

20.1.1 Základní podmínková věta¹

Každá podmínková věta má dvě části:

protasis – věta s „jestliže/-li/kdyby“ *apodosis* – věta s „pak“

Gal 5,18:	εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε	οὐκ ἔστε ὑπο νόμον
	jestliže jste vedeni Duchem	nejste pod zákonem

Logika jakékoli podmínkové věty je:

jestliže protasis je pravdivá, pak je pravdivá apodosis.²

- Např. „Pokud máš rád řečtinu, (pak) jsi moudrý.“

Pokud vám učitel řekne tuto větu, tak tato věta nesděluje nic o tom, zda máte, nebo nemáte rádi řečtinu. Co sděluje, je že (podle názoru učitele) *POKUD/JESTLIŽE* je pravda, že máte rádi řečtinu, *PAK* je pravdou, že jste moudří.

Tyto podmínkové věty se v řečtině vyjadřují jednoduše použitím slova εἰ, které odpovídá českému „jestliže, -li, pokud“.

¹

²

20.1.2 Dvě varianty základní podmínkové věty

Existují dva způsoby, jimiž řečtina obměňuje základní podmínkovou větu, aby vyjádřila odlišnou charakteristiku.

(a) Neurčité podmínky (ἐάν + konjunktiv)

Řečtina někdy používá ἐάν + konjunktiv v protasis, a ne εἰ + indikativ. V takové podmínce se stále jedná o případ, že *POKUD/JESTLIŽE* protasis je pravdivá, *PAK* vyplývá apodosis. Konjunktiv však zprostředkovává ten smysl, že existuje něco „neurčitého“, ne zcela určeného ohledně protasis.³

Tato neurčitost je často pouze proto, že podmínka hovoří o budoucnosti, která je z definice jaksi neurčitá, a proto celá tato skupina podmínek se často nazývá „futuraální podmínky“.

- Např. „Pokud máš rád řečtinu, budeš se ji učit.“

Někdy se však ἐάν + konjunktiv používá k objasnění skutečnosti, že protasis je neurčitá, protože vyjadřuje všeobecnou situaci, aniž by se uvažovalo o konkrétním případě.

- Např. „Pokud někoho těší pravidla a vzory, má rád řečtinu.“

(Mluvčí nemá na mysli konkrétní osobu nebo případ – je to zobecněné tvrzení.)

³ Užitečné paralely lze vidět mezi těmito neurčitými podmínkami a neurčitými větami (část 17.3.1). Neurčité věty lze nahlížet jako normální (určité) věty, k nimž se přidává ἄν + konjunktiv pro vyjádření neurčitosti.

Určité: ὅτε ἐσθίεις – když jíš – ὅτε (když) + indikativ

Neurčité: ὅταν ἐσθίης – kdykoli jíš – ὅταν (= ὅτε + ἄν) + konjunktiv – naznačuje úroveň neurčitosti; všeobecná situace, ne zvláštní příležitost.

Podobně u podmínek základní tvar je (a) εἰ + indikativ, ale lze použít (b) ἐάν (= εἰ + ἄν) + konjunktiv, aby se naznačila jistá úroveň neurčitosti.

(b) Ireální podmínky (ὅτι v apodosis)

Řečtina někdy do apodosis klade slovo ὅτι. V takové podmínce se stále jedná o případ, že *POKUD/JESTLIŽE* protasis je pravdivá, *PAK* vyplývá apodosis. Pisatel však záměrně vyjadřuje, že je přesvědčen, že protasis není pravdivá. Někdy se tyto podmínky nazývají „nenaplněné podmínky“.

- Např. „Kdybys měl rád řečtinu, učil by ses ji.“

Zde mluvčí říká dvě věci: (1) máš-li rád řečtinu, budeš se ji učit (základní podmínka), a (2) že si neměl rád řečtinu (na to ukazuje ὅτι).⁴

20.1.3 Formy podmínkových souvětí v řečtině

	protasis	apodosis
základní podmínky	εἰ + indikativ	jakýkoli slovesný způsob nebo čas
neurčité podmínky	εἰ + konjunktiv	jakýkoli slovesný způsob nebo čas
ireální podmínky	εἰ + indikativ	ὅτι + indikativ ⁵

Klíčové principy podmínkových vět lze shrnout následovně:

Důležitá gramatika

protasis: εἰ + indikativ = jestliže/pokud/-li

εἰ + konjunktiv = jestliže/pokud/-li (budoucnost / zobecnění /
hypotetický)

apodosis: ὅτι = by (protasis je nahlížena jako nepravdivá)

⁴ Přesněji řečeno ireální podmínka neříká, že protasis je nepravdivá, ale pouze to, že mluvčí si myslí, že je nepravdivá. Např. Lk 7,39: οὗτος εἰ ἦν προφητης, ἐγινώσκειν ἂν ... „Kdyby tento byl prorok, věděl by ...“ Mluvčí si myslí, že Ježíš není prorok, ale autor evangelia si může myslet, že je.

⁵ V protasis i apodosis se používá imperfektum pro odkazování na přítomný čas a aorist pro odkazování do minulosti. Všimněte si také, že pokud protasis ireální podmínky je negativní, používá se μη (nečekaně je příslušné sloveso v indikativu).

Πρίκλady

Základní podmínky (naplněné)

Gal 3,29: εἰ δε ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραάμ σπέρμα ἐστε.

- Jste-li Kristovi, pak jste potomstvo Abrahama.

1Kor 8,3: εἰ δε τις ἀγαπᾷ τον θεον, οὗτος ἐγνωσται ὑπ' αὐτοῦ.

- Jestliže někdo miluje Boha, tento je Jím poznán.

Lk 23,37: εἰ συ εἶ ὁ βασιλεὺς των Ἰουδαίων, σῶσον σεσαυτον.

- Jsi-li král Židů, zachraň sám sebe!

Lk 11,19: εἰ δε ἐγὼ ἐν Βεελζεβουλ ἐκβάλλω τα δαιμονια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; – „Jestliže však já vyháním démony Beelzebulem, kým [je] vyhání vaši synové?

Neurčité podmínky

Mt 9,21: ἐὰν μονον ἄψωμαι του ἱματιου αὐτοῦ, σωθησομαι.

- Pokud se jenom dotknu jeho roucha, budu uzdravena.

Jn 14,14: ἐὰν τι αἰτησητε με ἐν τῷ ὀνοματι μου, ἐγὼ ποιησω.

- Jestliže mě požádáte o něco v mém jménu, udělám (to).

1Kor 14,14: ἐὰν γαρ προσευχῶμαι γλωσση, το πνευμα μου προσευχεται.

- Neboť jestliže se modlím jazykem, můj duch se modlí.

1Jn 2,15: ἐὰν τις ἀγαπᾷ τον κοσμον, οὐκ ἐστιν ἡ ἀγαπη του πατρος ἐν αὐτῷ.

- Jestliže někdo miluje svět, není v něm láska Otcova.

Nenaplněné podmínky

Jn 5,46: εἰ γὰρ ἐπιστευετε Μωϋσῃ, ἐπιστευετε ἂν ἐμοί.

- Kdybyste věřili Mojžíšovi, věřili byste mně.

1Kor 2,8: εἰ γὰρ ἐγινωσαν, οὐκ ἂν τον κυριον της δοξης ἐσταυρωσαν.

- Neboť kdyby byli poznali, neukřižovali by Pána slávy.

Žid 8,4: εἰ μὲν οὖν ἦν ἐπὶ της γης, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς.

- Proto kdyby byl na zemi, ani by nebyl knězem.

Cvičení 20.1.

Přeložte

1. εἰ φιλεῖς τον θεον, σοφός εἶ.
2. εἰ ἤκουσεν, οὐκ ἂν ἀπεθανεν.
3. ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἐξέλθῃ, οἱ δούλοι ἀπολυθησονται.
4. εἰ το εὐαγγελιον κηρυσσεται, χαιρετε.
5. εἰ ἀκαθαροὶ ἡμεν, οὐκ ἂν ἐν τῷ ἱερῷ ἐκαθημεθα.
6. ἐὰν ἐγὼ δώ σοι, δώσεις οὖν συ ἄλλοις.

20.2 Genitiv absolutní

Mk 14,17: καὶ ὁψιας γενομένης ἐρχεται μετὰ των δώδεκα.

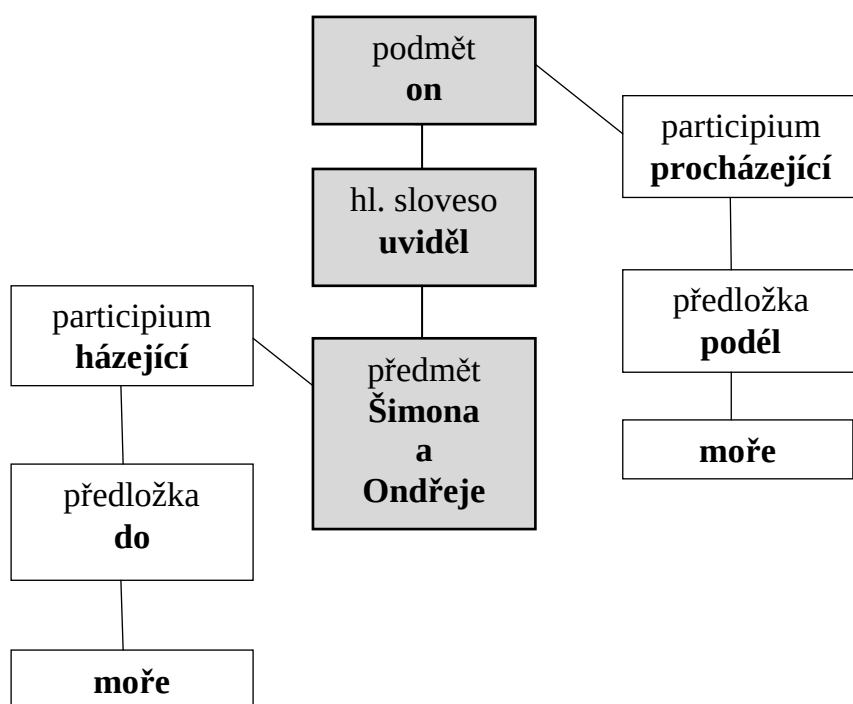
- Když nastal (dosl. nastav) večer, přišel (dosl. přichází) s dvanácti.

Zde slovo „večer“ ὁψια je v genitivu a γενομένης (participium aoristu od – „nastav“) je genitiv singuláru feminina, který se s ním shoduje. Ale proč je ὁψια v genitivu? Není to majitel/vlastník, ani není spojeno s předložkou. Jaké postavení má ve větě?

Není ani podmětem ani předmětem. Tato zvláštní konstrukce, která používá participia, se nazývá *genitiv absolutní*.

Genitiv absolutní je podstatné jméno s participiem, které se s ním shoduje, „oddělené“ od zbytku věty („absolutní“ z latinského ab-solutus – „odvázaný/oddělený“). Toto oddělení je ve významu – podstatné jméno nemá místo v hlavní větě – který je pak vyjádřen podstatným jménem a participiem, které jsou v genitivu (ten si určitě nemůžete splést s podmětem nebo předmětem hlavní věty).

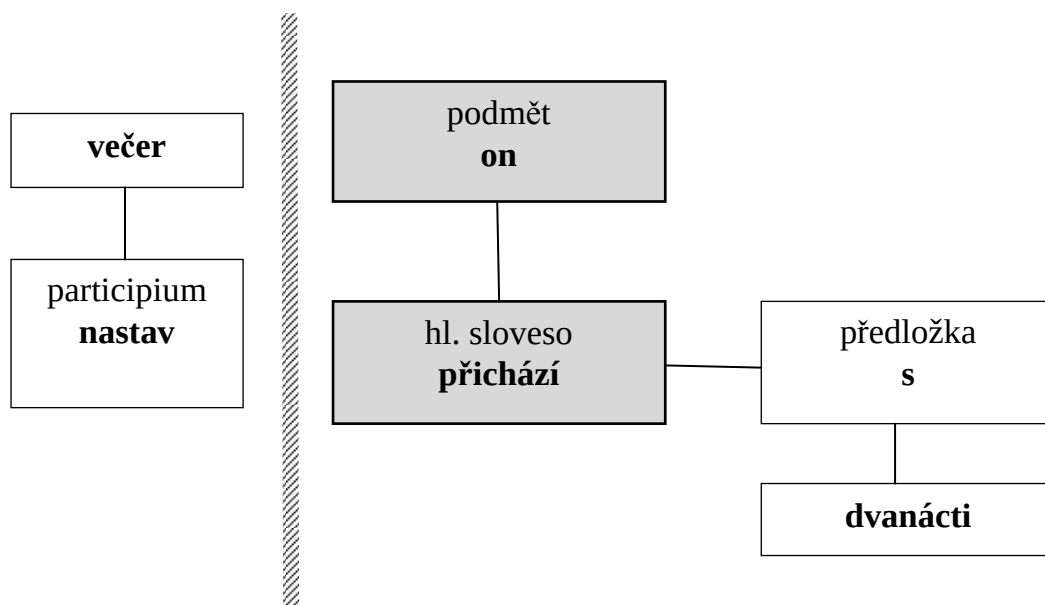
Až dosud jste byli schopni znázornit každou větu, jakkoli složenou, grafem vzájemně propojených částí, vystavěných kolem základní kostry podmětu, slovesa a (obvykle) předmětu. Např. věta „Zatímco kráčel podél moře, uviděl Šimona a Ondřeje házející (sítě) do moře.“ (Mk 1,28) by mohla být znázorněna diagramem.

Zde je hlavní věta označena šedě a zbytek věty je k ní připojen, a proto *pád* ostatních částí věty lze určit: „procházející“ se shoduje s „on“, podmětem věty, a proto je to nominativ; „házející“ se shoduje s „Šimona a Ondřeje“, předmětem věty, a proto je to akuzativ.

Když si však vezmeme náš příklad z Mk 14,17: „Když nastal večer, přichází s dvanácti.“, diagram by vypadal dost odlišně, protože neexistuje žádné spojení mezi

„když nastal večer“ a „přichází s dvanácti“. Proto „když nastal večer“ je „oddělená“ věta, která není spojena s hlavní větou.

Proto v řečtině bude genitiv absolutní, tudíž „večer“ a „nastav“ budou v genitivu.⁶

Nápověda

- Genitiv absolutní se obvykle nachází na začátku vět – proto když první slovo ve větě je v genitivu, „uvažujte o genitivu absolutním“.
- Genitiv absolutní často udává „informace o pozadí“, např. času nebo okolností, za nichž se něco událo.

Příklady

Mk 14.66: και ὄντος του Πέτρου κατω ἐν τη αὐλῇ ἐρχεται μια των παιδισκων.

- A když byl Petr dolů ve dvoře, přišla jedna ze služek.

Mt 26,21: και ἐσθιοντων αὐτων εἶπεν· Ἀμην λεγω ὑμιν ...

- A když jedli, řekl: „Amen, pravím vám...“

Řím 5,13: ἁμαρτια δε οὐκ ἐλλογεται μη ὄντος νομου.

- Hřích se však nepočítá, když není zákon.

Cvičení v půli

1. ἐλθοντος δε Ἰησου οἱ διδασκαλοι ἐθαυμαζον.
2. εἰ γαρ ἐβλεπον ἐπιστευον ἂν.
3. του δε βασιλεως ἀποθανοντος ἦλθον εἰς την Γαλιλαιαν.
4. ἡμερας γενομενης ἐλαλει τῷ ὄχλῳ.
5. ἐὰν τα δαιμονια ἐκβληθῇ εὐχαριστησομεν.
6. του γαρ λογου κηρυττομενου οἱ ἀκουοντες ἐπιστευσαν.
7. αὐτου δε ὄντος ἁγίου παντες ἐφοβουντο.
8. εἰ ὁ νομος οὐκ ἐδόθη, οὐκ ἂν ἐγινωσαν την ἁμαρτιαν.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

20.3 Opisný způsob

Jak už víme, řečtina tvoří časy přidáním sufixů a prefixů k slovesu. Příležitostně však používá tzv. perifrastickou konstrukci,⁷ tvořenou tvarem slovesa εἶμι a participiem.

⁷ Název je odvozen z περι (o, okolo, kolem) a φραζω (vysvětluji), protože ...

čas	perifrastická konstrukce	
prézens	prézens od εἰμι	+ participium prézentu
imperfektum	imperfektum od εἰμι	+ participium prézentu
futurum	futurum od εἰμι	+ participium prézentu
perfektum	prézens od εἰμι	+ participium perfekta
plusquamperfektum	imperfektum od εἰμι	+ participium perfekta
perfektum futura ⁸	futurum od εἰμι	+ participium perfekta

V klasické řečtině opisné konstrukce zdůrazňovaly průběhovou/pokračující sílu participia (buď trvající/pokračující výskyt/událost – participium prézentu, nebo trvání/pokračování dokončeného stavu – participium perfekta). Proto participium aoristu se nikdy nepoužívá v opisných konstrukcích. Je však otázkou, zda takový důraz je přítomný v opisných konstrukcích v Novém zákoně, a to ze dvou důvodů. Za první, jak se řečtina vyvíjela od klasického období do novozákonní doby, zdá se, že tento důraz se vytratil. Za druhé, v aramejštině se imperfekta vždy vyjadřují použitím opisné konstrukce a tento idiom mohl ovlivnit výskyty v novozákonních spisech.

Příklady

Mk 2,18: ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωαννοῦ καὶ Φαρισαῖοι νηστευόντες.

- Učedníci Janovi a farizeové se postili.

Ef 2,5: χαρὶτι ἔστε σεσωσμένοι. – Milostí jste byli (a jste) spaseni.

2Jn 12: ... ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν πεληρωμένη ᾖ.

- ... aby vaše radost byla úplná.

(Poznámka: opisná konstrukce zde používá konjunktiv prézentu slovesa εἰμι po ἵνα.)

Cvičení 20.3

1. ὁ διδασκαλος ἦν καθημενος μετ' αὐτῶν.
2. ἐν τῷ προφητῇ ἔστιν γεγραμμενον.
3. καὶ ἦν Ἰωσηφ ἐνδεδυμενος καλὸν ἱματιον.
4. τιμωμενος δε ἔσται ὁ προφητης.

20.4 Srovnávání a tvoření adjektiv a adverbíí

Z jakéhokoli adjektiva můžete vytvořit odpovídající adverbium a z adjektiva nebo adverbia můžete vytvořit dvě varianty – komparativ a superlativ.

V řečtině existuje vzor, podle kterého se tyto varianty obvykle tvoří, ale některé z běžnějších adjektiv a adverbíí mají nepravidelné tvary. Dále, pokud poslední samohláska kmene adjektiva nebo adverbia je krátká, používá se ω jako spojující samohláska v komparativu a superlativu, zatímco když je dlouhá nebo je to dvojhláska, používá se o .

Například: σοφος má krátkou samohlásku na konci kmene: σοφ-

δικαιος má dvojhlásku na konci kmene: δικαι-

		příklad	
		krátká samohláska	dlouhá samohláska, nebo dvojhláska
adjektivum	moudrý	σοφος	δικαιος
<i>komparativ</i> adjektiva	moudřejší	σοφ <u>ω</u> τερος	δικαι <u>ω</u> τερος
<i>superlativ</i> adjektiva	nejmoudřejší	σοφ <u>ω</u> τατος	δικαι <u>ω</u> τατος
adverbium	moudře	σοφως	δικαιως
<i>komparativ</i> adverbia	moudřeji	σοφ <u>ω</u> τερον	δικαι <u>ω</u> τερον
<i>superlativ</i> adverbia	nejmoudřeji	σοφ <u>ω</u> τατα	δικαι <u>ω</u> τατα

Běžné nepravidelné tvary

Adjektiva

ἀγαθος	dobrý	→	κρεισσων	lepší
κακος	zlý	→	χειρων	horší
μεγας	velký	→	μειζων	větší
πολυς	početný	→	πλειων	početnější
μικρος	malý	→	μικροτερος	menší →
			ἐλαχιστος	nejmenší

adjektivum

adverbium

ἀγαθος	dobrý	→	εὖ	dobře
nepoužívaný kmen		→	μαλλον	více
			μαλιστα	nejvíce
πολυς	mnohý	→	πολλα	mnoho

Poznámky

- V části 12.4 jsme se naučili, že srovnání se v řečtině vyjadřuje buď pomocí genitivu, nebo použitím slova ἢ s dalším podstatným jménem ve stejném pádě.
- μαλλον je *adverbium* „více“ (určující sloveso), zatímco πλειων je *adjektivum* „více“ (určující podstatné jméno).
- Superlativ postupně přestával být používán a často nahrazován komparativem.

Nápověda

Je užitečné zapamatovat si, že slova zakončená na -ως jsou adverbia. Měli byste nyní chápat, jak tvary καλως, ὁμοιως a οὕτως, které jste se naučili už dříve, byly vytvořeny ze slov καλος, ὁμοιος a οὗτος.

Příklady

- ἄξιως – důstojně, hodně⁹
- παντως – každopádně
- ὄντως – vskutku
- πρωτως – poprvé, nejprve

Mk 1,32: ἐφερον προς αὐτον παντας τους κακως ἔχοντας.

– Přinášeli k němu všichni, kteří byli nemocní.

(dosl. ty, kteří „se měli zle“)

Mk 5,23: λεγων οτι Το θυγατριον μου ἐσχατως ἐχει.

– říká: „Moje dcera umírá.“

(dosl. „má se posledně/nakonec“)

⁹ Způsobem hodným koho/čeho.

1Kor 7,40: μακαριωτερα δε ἐστιν ἐαν οὕτως μεινη.

– Je (ona) blaženější, pokud zůstane, jak je. (dosl. „takto“)

Cvičení 20.4

Udělejte rozbor následujících slov

1. ἁγιωτατα	3. κακωτερου	5. μειζοντα
2. ἐλαχιστοις	4. πονηροτατοι	6. ικανως

20.5 Optativ

V klasické řečtině existoval šestý slovesný způsob, zvaný optativ, který lze nejlépe chápat jako ještě více nejistý tvar konjunktivu. V době Nového zákona však byl používán zřídka, kromě těch pisatelů, kteří se pokoušeli napodobovat styl psaní v minulosti (srov. ne-deponentní použití media – část 15.6.1). Vyskytuje se ve slavné Pavlově fráze – μη γενοιτο – „ať se nestane/není“.

Optativ se používal:

1. pro přání
2. pro nepřímé otázky (tj. otázky uvnitř nepřímé řeči).

Příklady

Řím 6,1-2: ἐπιμενωμεν τη ἁμαρτια, ἵνα ἡ χάρις πλεοναση; μη γενοιτο.

– Máme zůstat v hříchu, aby se rozmnožila milost? V žádném případě!

Lk 1,38: γενοιτο μοι κατα το ῥημα σου.

– Ať se mi stane podle tvého slova.

Slovíčka pro lekci 20

Δύλεžitá adverbia, komparativy a superlativy

ἀληθως (18) – pravdivě, vpravdě, opravdu, skutečně

ἐλαχιστος (14) – nejmenší

εὖ (5) – dobře

κρεισσων (19) – lepší

μαλιστα (12) – nejvíce

μαλλον (81) – více, spíše

μικρον (16) – málo, krátce (o čase)

μικρος (46) – malý

χειρων (11) – horší

Několik posledních podstatných jmen

ζωον (23) – živá bytost

θυσιαστηριον (23) – oltář

ποιμην, ποιμενος, ὁ (18) – pastýř

a sloves

θεαομαι (22) – dívám se, vidím, hledím

καυχαομαι (37) – chlubím se, vychloubám se

μιμνησκομαι (23) + G. – vzpomínám si

νιπτω (17) – umývám

Pomocná slova

eufemismus/eulogie/eutanázie, mikroskop/omikron, zoo.

Cvičení

A

1. και τοτε εαν τις υμιν ειπη· Ἴδε ὡδε ὁ Χριστος, Ἴδε ἐκει, μη πιστευετε.
2. και προσελθων μικρον επιπτεν ἐπι της γης και προσηυχετο ινα ει δυνατον εστιν παρελθῃ ἀπ' αὐτου ἡ ὥρα.

3. ἀπεκριθη Ἰησους· Ἀμην ἀμην λεγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνευματος, οὐ δυνατὸν εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλειαν τοῦ θεοῦ.
4. μετὰ ταῦτα εὗρισκει αὐτὸν ὁ Ἰησους ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἴδε ὑγίης [zdravý] γεγονας, μηκέτι ἁμαρτανε, ἵνα μὴ χειρὸν σοι τι γεννηται.
5. ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δεικνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε.
6. ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζονα τοῦ Ἰωαννοῦ· τὰ ἔργα ἃ δέδωκεν μοι ὁ πατὴρ ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ποίω μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ πατὴρ με ἀπεσταλκεν.
7. καὶ ἐθαυμάζον ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ ἐτι μάλλον· ἦν γὰρ διδασκὼν αὐτοὺς ὥς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὥς οἱ γραμματεῖς.
8. καὶ γενομένου σαββατοῦ ἤρξατο διδάσκειν ἐν τῇ συναγωγῇ, καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐθαύμασαν λεγοντες· Ποθεν τούτῳ ταῦτα, καὶ τίς ἡ σοφία, καὶ αἱ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γινομεναι;
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

B

1. ἦσαν δὲ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθημενοὶ καὶ λογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.
2. ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθής.
3. Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ εὐ γινώσκω τὰ ἐμέα καὶ γινώσκει με τὰ ἐμέα.
4. καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ μνησκόμεθα μάλιστα τοῦ κυρίου τῆς δόξης νιπτοντοὺς τοὺς ποδας ἡμῶν.
5. αὕτη ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ [κατὰ + κρίνω = *odsuziji*] αὐτούς, ὅτι ἦλθεν ἀκουσαὶ τὴν σοφίαν τοῦ βασιλεῶς, καὶ ἰδοὺ πλεῖον τοῦ βασιλεῶς ᾧ δε.

6. Ἐγενετο δε ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τον λαον και Ἰησους βαπτισθεντος και προσευχομενου ἀνεφθῆναι τον οὐρανον.
7. και ἔρχεται το τριτον και λεγει αὐτοις· καθευδετε το λοιπον; ἦλθεν ἡ ὥρα, ἰδου παραδιδοται ὁ υἱος του ἀνθρωπου εἰς τας χειρας των ἁμαρτωλων.
8. ἐαν οὖν προσφερῃς τι ἐπὶ το θυσιαστηριον και μνησθῃς ἐκεῖ ὅτι ὁ ἀδελφος σου ἔχει τι κατα σου, ὑποστρεφε εὐθὺς προς αὐτον και ἐρωτα εἰρηνην.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

C